Janko Janev

HÁROM ESSZÉ

Európa, jelenkori hősiesség, szülőföld

EURÓPA LELKE[1]

Öreg lélek, több ezer transzformációval, több ezer maszkkal; lélek, melyben viharok tomboltak, és amely halálos csenddel lett csendes évszázadokig; szentek és alkimisták lelke; lélek, amely ma elzárt egy univerzális gyűjtőhelyen, por lepte és por ette; panteisták és nihilisták lelke, megbízhatatlan embereké, az elmével, e nagy rejtéllyel játszadozóké, amit ezen a szakadt kontinensen vallásnak vagy kurválkodásnak lehetne nevezni. Olyannyira aggódik és oly elképedt e lélek ma, mint előtte soha; zavarodottabb, mint abban a korszakban, mikor a Római Birodalom hanyatlott.

I.

Európa történelme újszövetségi balsejtelmekkel teli, hogy hamarosan a civilizáció vége következik és új világ jelenik meg a helyén. Különösen a szláv forradalmi idealizmus van tele ily látomásokkal, s Európában szinte minden társadalmi és politikai utópista nem egyszer látta a fáradt és saját erőben hűtlen nyugati ember közeli végét. Ám a történelemben soha nem volt oly döntő a világ sorsa, mint ma. E történelem immár akarja, hogy végre véget vessen minden emberi hittel és jogokkal kivitelezett emberi bűnnek; akarja, hogy felelősséget vállaljon mindenki, aki igazság helyett szemtelenül illúziókat prédikált és egész Európát ezen illúziók csillogásába öltöztette. Európa hazudott. Szüntelenül hazudott, s mindenféle érzés kalandjait és fogalmának varázslatát teremtette; hazudott politikájával és országaival, hazudtak az istenei is, akik soha nem jöttek le a felhőkből – hogy ott és a földiek és halandók között hallgassák a kiáltásait és egyék a kenyerét. S ez az, amiért Európa közeli, keleti, nyugati vagy déli vénáiban a forradalmi vágy soha nem állt meg.

E tömegek, melyek két évszázaddal ezelőtt jöttek a nyugati történelem színpadjára, a manifesztumaikkal fenyegetők, hogy megragadják az egész világot és lábuk alatt taposssák az egyenlőség és testvériség szörnyű délibábja nevében – ezek a munkásosztály-tömegek nem voltak mások, mint pusztán társadalmi vagy gazdasági jelenségek. Inkább a sürgető európai lelket tükrözik, amely azt akarja, hogy széttörje a formalizmus és a hamisság láncát. A szabadságra és az igazságra irányuló örök emberi harag és vágy kifejeződései.

Sajnos az európai tudomány nem volt képes megérteni a meggyőződést, hogy az

[1] Eredeti megjelenés: *Златорог* (*Zlatorog*, Szófia) 1932. 1. sz. 41–53. o.

emberre vonatkozó egész elgondolás korlátozódik a szabadság eszméje révén, és hogy a történelem végső soron nem más, mint szabadsága önmegvalósításának fokozatos folyamata. Minden elméleti és mitikus rendszer, amely részt vett az új, Róma hanyatlása utáni nyugati szellemi kategóriák formálásában, a személytelenített és kanonizált vallásos érzés egyházi hierarchiájának minden elgondolása, az egyház feltétlenül egyszemélyes előírásának elgondolása, a személyiség erkölcsi szerkezetének elgondolása – mindez az ember számára nem haladást hoz, nem a felvilágosodást, hanem tulajdonképpen deperszonalizációt és csökkenést, mígnem az elfeledett ember végül az ész alapszabálya és a mechanizmus szörnyetege lett. És ez az, amiért az európai történelem mindig is elültette a mélyben a negatív, forradalmi kezdet magvát. Ez a hazugság és előítélet rétegeivel halmozott kezdet élt benne, és ez, amit Európában eddig oktatásnak és tudománynak hívtak, ritkán volt oktatás és tudomány, mert nem az élő embernek szolgált, hanem az árnyékának. Végtelen az európai lélek tragédiája: folyamatosan próbált menekülni az elméleti hipotézisek terhétől, a rendszerektől, amiket kitaláltak, hogy felébredését akadályozzák.

Úgy is mondhatjuk, hogy Európa egész tragédiája egy állandóan mozgó *tagadás dialektikáján nyugszik*. Az ellentmondás elvét nem azonosították bármely más kultúra lényegét illetően olyan mértékben, mint a nyugati esetében, és nincs világ, amely oly mértékben ismeri a tagadás elbájoló természetét és élvezetét, mint a nyugati. Európában a globális kibontakozás komplett rendszerei léteznek, amelyek kizárólagosan az ellentmondás képzetén alapulnak. És ha Európát más kultúrák királyságához hasonlítjuk, például az ókori görögöhöz, azt látjuk, hogy történelmi léte tulajdonképpen mindig poláris erők között fejlődött, és hogy e poláris erők tartották meg az egyensúlyát vagy fenyegették halállal. A görög ember tudata a harmonikus teljesség volt, az egység tudata, és ezért bármilyen romboló dialektika mindig idegen volt számára. Nem lehetséges itt részletesen kidolgozni e gondolatot, és látni, hogy Európa minden katasztrófa, minden történelmi összeomlás és gyilkosság, az igazság minden hanyatlásának bölcsője, mert pontosan itt nem hajtották még végre az ember elképzelését mint egy szabadság vagy igazság elgondolását.

Ha ma Európa előzi a pusztulás és a rendetlenség birodalmát, ez a világi szellem történelmi vállalkozásából és legutóbbi elhatározásából következik – végül pedig az európai tudomány „igazságaival", a gépesített és humanista-keresztény civilizáció formalizmusával való birkózásból, ami megakadályozta a földi létezés feladatainak teljes körű megvalósítását. Mi most tapasztaljuk e végső megoldást; olyan ez, mint az ég nagy bírósága. Úgy döntött, hogy megtöri a hazugság fétiseit, és hogy kiássuk a sírokból az embert, a büszke és isteni embert, aki visszalépésre hivatott az erőszak és az igazságtalanság elől. Meglehet, ez az erőszak határtalan volt. De soha nem győzheti le az alkotó embert. Mert ez az ember erő és ihlet; lehet, hogy a barbár hordák elmorzsolnák őt. A barbarizmus gyakran legyőzte és lángra lobbantotta a világot. Ám a pusztulás hamuja alatt egy élet rejtőzik, amely előbb-utóbb feltámad, próféta vagy bíró ruházatába öltözik, és bíróság elé szólít minden bűnöst.

„A barbarizmus gyakran legyőzte és lángra lobbantotta a világot. Ám a pusztulás hamuja alatt egy élet rejtőzik, amely előbb-utóbb feltámad, próféta vagy bíró ruházatába öltözik, és bíróság elé szólít minden bűnöst."

Ilyen a világi szellem sorsa, ilyen örökkévaló dionüszoszi tragédiája: soha nem marad igaz magának, elegendő a saját igazsága számára; soha nem szereti magát és nem élvezi a kreativitását történelme valamennyi korszakában. Eljön a saját döntés ideje, egy idő, amikor szembesíti magát és démoni beszélgetéseket folytat önmagával. Akkor ellenzi a munkáját, és elkezdi utálni magát, a pusztító mindent, amit maga hozott létre, minden dogmát, minden tanítást a jóra, az önsanyargatásra, a kinyilatkoztatásra, a protestantizmusra és a katolicizmusra, az idealizmusra és a tömeges demagógiára. Megosztja magát, ellenzi a saját múltját, kigúnyolja magát, elemészti magát a legvadabb keménységgel. Ő maga építi a máglyát, ahol elégeti eposzát. Pontosan ezt a pillanatot tapasztaljuk a világi lélek folyamatában, amelynek kibontakozása drámai határra érkezett, a legkegyetlenebb és legirgalmatlanabb módon elítélve eddigi tevékenységét. A kor nagy csapása az ő munkája. És a szegények sírjai ma az ő sírja is. Ő az, aki azért, hogy megvalósítsa egész létét, megöli a lelkiismeretet, elpusztítja a kapitalizmust, barikádokat emel; ő az, aki ma a világ sorsát egy tucat ember kezére bízta, és felhatalmazta arra, hogy vezesse a világot, s a tenger hullámaiban himbálózik, amelynek neve Pán-Európa, Szovjet-Európa vagy Nemzeti Európa. Ezért minden, ami ma történik, a szellem történelmi felvonulásának kifejeződése, a szellemé, amely úgy érzi, hogy elégtelen, ha nem égeti magát. Ma élő és dinamikus, mint egykor. És talán pontosan a saját önáldozatában rejti igazi és örök szépségét. A forradalom a saját bosszúja, az új legendája a vége és a kezdete.

II.

Európa haldoklik. A nézet, hogy ma főként a gazdasági válság fajtájától és a sok megoldatlan gazdasági jellegű problémától szenved, amilyen például az ipar és a mezőgazdaság közötti kapcsolat problémája, vagy a birodalmi tőke és a doktrinális marxizmus közötti kapcsolat problémája, tényleg igaz. Ám ez a nézet egyoldalú, mert e válság alján nemcsak a világgazdaság zavara és paradoxonja, vagy az arany veszélye, vagy az ipari kartellezés rossz rendszere, valamint a hitel, a tőzsde, a korrekciók és a katonai feladatok politikája rejlik. Kétségtelen, hogy ezek a gazdasági és pénzügyi problémák kapcsolatosak Európa általános zavarával, amit a világ soha nem tapasztalt ilyen mértékben és létfontosságú az emberiség elgondolása és a haladás tekintetében. De a gazdasági válság mélyén valójában *az emberi válsága* és *a szabadság válsága* rejlik. A gazdasági válság a mai európai világnak csak az egyik legsötétebb kifejeződése – mint a megnyilatkozások a filozófiai nihilizmus terén és az elszegényedett és ötlettelen művészet zuhanórepülése, vagy a megnyilatkozások a demokratikus-vulgáris állami mechanizmus és a parlamentarizmus terén, vagy az etika terén, vagy a tömegek dicsőítése a személyiség rovására. A válság koncepciója mindig néhány átmeneti állapottal jár, amelyek az események történelmi kauzalitása miatt jönnek, és amelyek előbb-utóbb eltűnnek, vagy gyógyítanak. A mai válság viszont nem ilyen okok által létrehozott átmeneti állapot. Ez *a szellem univerzális válsága*, egy hosszú fejlődés utolsó határa, egy fejlődésé, aminek végül véget kell vetni.

> ***„Európa egész tragédiája egy állandóan mozgó* tagadás dialektikáján nyugszik.** *Az ellentmondás elvét nem azonosították bármely más kultúra lényegét illetően olyan mértékben, mint a nyugati esetében, és nincs világ, amely oly mértékben ismeri a tagadás elbájoló természetét és élvezetét, mint a nyugati.”***

Pontosan ebben rejlik ezen óriási történelmi tény jelentősége, az emberiség tragédiájának jelentősége, amelynek destruktív akcióiban részt vesz maga a Szent Szellem. Nem lehet, hogy nem vesz részt, mert ahogy Goethe megjósolta egyszer, a világ történelmében mindig jön egy hasonló pillanat, amikor Isten már nem örül az emberiségnek és visszaviszi ősi kaotikus állapotába. És ha most visszavonunk mindent, amit Európa eddig csinált, ha rájövünk Európa álnokságig képmutató politikájára és a nemzetek jogainak megcsúfolására, szentségtörésére az igazsággal; ha megértjük, hogy az európai történelem tele van szellemes képletekkel a cinizmusra, az úgynevezett ember megváltásával a földi bűntől; hogy a nemes és megbízható ember majdnem mindig üldözött volt; hogy az erős személyiség elpusztíttatott a tömeg rovására; hogy babonák miatt hamisították meg a világegyetemet; hogy a kegyesség apostolai miatt hozták létre a törvényeket az élő test és az érzés élő szomjúsága ellen; hogy a szerelmet meggyalázták; hogy az igazság helyére hamisították az általánosan kötelező szabályokat; hogy az élet paragrafusokká alakult; hogy vallás helyett formalizálttá vált a kereszténység; hogy a metafizikát üldözték a durva fizikai szükségletek javára, néhány hamis tudomány okán az ihletet pedig elfeledték; hogy máglyákat állítottak, ahol a szabadság evangéliumait égették; hogy a szabadságot ezerszer felakasztották, az igazságot pedig szembeköpték; hogy a tudást szinte mindig mint algebrát tekintették és logikaként értették, a gondolkodás törvényeit pedig képzeletbeli rendszerként; hogy a valóságot mint absztrakciót értelmezték, a lelket pedig – mint az élet jelentését és alapját – egy agyi anyagként, természetiként, mint egy gyárat és a tőkét; ha mindezt látjuk, ezt az szörnyű európai történelmet, ahol még ma is hitehagyónak tartanak minden igazság és rabszolgaság ellen lázadót, és még mindig az arany fetisizmusa és a bajonettól való félelem uralja… – akkor látni fogjuk, hogy ma valóban elérkezett a megtorlás pillanata, hogy a forradalomnak igaza van, és hogy *e forradalom nemcsak a proletariátusé*, hanem magáé *a történelmi szellemé*.

Janko Janev (1900–1945)

Kétségtelen, e forradalom nem csak társadalmi forradalom. Célja nem az egyik osztály elmozdítása egy másik által, s nem az egyenlőség és testvériség délibábjának megoldása. A forradalom, ami a jelen világban készül, az egész emberiség forradalma, amely arra vágyik, hogy a romok és a katasztrófa fölött új templomot épít az igazság és a szabadság. A forradalom politikai és vallási lesz; ez az egyetemes forradalom készül minden nap, minden órában, minden pillanatban. Mi lesz a formája, ma senki sem tudja megjósolni, mert minden forradalom hirtelen lángol fel és ismeretlen utakon bontakozik ki. Talán vértelen lesz, mint a reneszánsz, vagy véres, mint a kereszténység és a bolsevizmus.

III.

És mégis, Európa nem akarja vagy nem tudja megvalósítani magát. De csak azok nem, akik nem érzik az ereiben áramló új vért, és akik szerint még mindig mélyalvásban van; azok, akik kielégíthetetlenül konferenciák összehívásával foglalkoznak és szerződések felülvizsgálatával. Csak azok nem tudnak megvalósítani, akik nem látják a távolban a kétségbeesett hordák támadását és a füstölgő bolygókat, amelyek készen állnak arra, hogy kitörjenek és a Földre zuhanjanak.

Ami ma történik: Európa több államra osztott, melyek mindegyike hatalmas vámjellegű akadályokkal vette körül magát, ellensége minden nemzetközi cserének. A mai Európa projektekkel és szerződésekkel szórakozik. Konferenciák Genfben, konferenciák Bázelban, konferenciák Hágában. Nem gyakorlati megoldások, olyan pillanatban, amikor a népek nem gyors, hanem azonnali segítséget várnak. A politika soha nem volt ármányosabb; kölcsönös bizalmatlanság és versenypolitika; képes lenne kitalálni sokkal biztonságosabb tervet, hogy megőrizzük Európát, de továbbra is marad a nemzetek jelenlegi értelmetlen helyzete. Csak kongresszusok és programok. És ugyanekkor a nagyvárosok utcáit munkanélküliek légiói töltik meg, s Bécsben csak nyolc hónap alatt háromezer ember követ el öngyilkosságot, dobja magát villamos alá, mert tehetetlen az éhség elleni harcban. Az európai válság, ami különösen Közép-Európában egészen tönkretette a gazdasági és politikai egyensúlyt, egyik legfontosabb oka a történelmi és talán leküzdhetetlen ellenségeskedés Franciaország és Németország között. Ez az ellenségeskedés nem csak az imperialista politika következménye. Tisztán erkölcsi jellege van, mert itt nemcsak államférfiúi játékokról beszélünk, hanem egy hősies nép élő csapásáról. Franciaország gyűlölte Németországot, az arrogáns és gazdagságtól elvakított polgár pedig utálja a szegényeket. Ám nem tudja, e szegény lelkében Prométheusz lángja ég. Tényleg, egyrészt – a példátlan militarizmus; másrészt – a munkanélküli fekete tömegek; egyrészt – a diplomáciai frazeológia; másrészt – a harc, lehetetlen harc a kenyérért. Az az ország, amely minden létfontosságú társadalmi tanítást létrehozott, és a legmélyebb módon megoldotta a jelenlegi Európa problémáit, az az ország ma ugyanazon igazságtalanság ostora alá került, ami ellen a legmagasabb erkölcsi gondolat és a társadalmi humanizmus minden képviselője harcolt. Németország gyászba öltözött. Egy nagy európai nemzet ma nyög, elaggott és erőtlen. Milliónyi éhező félholt arca, utcára küldve nőit, nehogy meghaljanak a gyermekei – legalább ez nem bizonyítja-e egy ország kegyetlen politikáját, amelynek ládái arannyal teliek? Egy ország politikáját, amely mellékesen üzeneteket küld a kormányoknak a népek föderalizációjára, ám marad a versailles-i béke diktatúrája; amikor egy nép felett a katasztrófa szörnyű tele ordít, ez az ország hallatlan szemtelenséggel nem szűnik ismételni a szabadság és egyenlőség kifejezéseit. Nyilvánvaló, hogy ebben a helyzetben Európa nem fogja megtartani az egyensúlyát. De legyen ismert, hogy Franciaország lesz az első, amely meghal és megőrül az arany miatti félelemtől, amely vele együtt süllyed a tenger fenekére.

„Németország gyászba öltözött. Egy nagy európai nemzet ma nyög, elaggott és erőtlen.”

IV.

A forradalom indoklása. Ez nem szentimentalizmus, nem a megsemmisítés dicsérete. Ez egy érzés az abszolútum nagyszerű döntése irányában, amely a kozmikus lélek formáiban végrehajtotta – a döntés felé, hogy összeomlasztja az ész addigi üvegtornyait és a hazugság zsarnoki uralmát, új útra fordítva a világ sorsát. Az európai népek tényleges állapota a történelmi dia-

lektika akaratára ösztönöz, ami ma több, mint valaha, a negatív kezdés erejével fejleszt. Mi a mai Európa, ha nem egy több részre osztott óriási kőváros, melyek egymással harcolnak, úgy is, mint egykor a római szegények a nemességgel, vagy ahogy ma harcol a proletariátus a tőke tulajdonosával, és egyikőjük sem érzi, hogy a föld remeg alatta és az épületek falai már repedezettek. És ha mi itt igazán a forradalmi kezdetet igyekszünk igazolni, és a nyugati szellem kibontakozásának utolsó pillanataként meghatározni, ez nem politikai szeszély vagy absztrakt kilátás, mint a szocializmusé. Sokkal inkább a népek egyetemes történelmi felfogásának kifejezése, a népeké, amelyek a mai Európában élnek, és amelyek közül csak egynek – az olasznak – legalább most sikerült legyőzni a nyugati civilizáció tragikus nihilizmusát, és visszahozni a politikát, és erői tömeges ébredését a római stílusra. Kétségtelen, hogy az előtérben sok itt a vallási és lelki természetű vita, és sok, a jelenlegi gazdasági tudat által megoldhatatlan paradoxon megjelenik, de nem lehet nem felismerni, hogy Európa legdöntőbb fordulata előtt áll. Ma egy *univerzális negativitásról* beszélhetünk, amely elpusztította nem csupán a teoretikus gondolkodás békéjét, de az élet minden lehetséges kibontakozását is azon formákban, amelyekben korábban fejlődött és érett, amikor nem kételkedett még az igazságban, amikor a társadalmi és a nemzetközi szolidaritás őszintébb volt, és amikor Európa nem volt tőkés táborokra osztott, amilyenek a jelenlegi dél- és kelet-európai tőkék az orosz vagy amerikai kapitalizmus ellenében.

„(…) Európa nem akarja vagy nem tudja megvalósítani magát. De csak azok nem, akik nem érzik az ereiben áramló új vért, és akik szerint még mindig mélyalvásban van (…). Csak azok nem tudnak megvalósítani, akik nem látják a távolban a kétségbeesett hordák támadását és a füstölgő bolygókat, amelyek készen állnak arra, hogy kitörjenek és a Földre zuhanjanak.”

De bármi is legyen a forradalom, ma vagy holnap lángolni fog Európában – teli kiemelkedő megoldásokkal és békekonferenciákkal –, azt kell mondani, hogy teljesen kimeríti majd a világ politikai és szellemi gyötrelmeit. Itt nem akarunk rámutatni más, Európán kívüli erők részvételére az európai problémák megoldásában, csupán jelezzük, hogy mai nyugati politikai ember története teljesen új szakaszba lép. Ez az Európa és Oroszország, a nacionalizmus és a bolsevizmus, az abszolút állam és az osztálydiktatúra, a Hitler és Lenin közötti találkozás. A politikai forradalom veszélye, mint pusztán a proletariátus tette, Európában tényleg túl nagy, hiszen azt gondolhatjuk, hogy az újjászülető nacionalizmus könnyen elvégezheti az európai lélek átváltoztatását. Az orosz elem már régóta behatolt Európa mélyébe és elkezdte befolyásolni kilátásait és az életét. Ám ez az elem nem ütközik nagy ellenállásba a nemzeti ellenzék részéről, amelybe minden nemzet ihletett utódjai tartoznak, *a gondolaté, hogy a nemzet láthatatlan géniusz, mitikus erő,* ami él és magától megvilágosítja magát. Különösen Németországban a nemzeti ellenzék nap mint nap növekszik, és méretei nemcsak a proletármozgalom számára fenyegetőek, hanem a fennálló és hivatalos rend ellen is, az állam lecsökkentett elgondolása ellen, amelyen a mai parlamentarizmus nyugszik, és amely régen megtörte a kapcsolatot az állam és a nép, a hatalom és a személyiség között. Ami valójában történik ma a német lélek mélyében, ennek az újjászületésnek a folyamata; ez misztikus rejtély; azt jelenti, hogy a népi politikai szellem visszatér a német rassz tisztaságába. De ugyan-

abban az időben ez a leghatározottabb ellenállást jelenti az orosz bolsevizmus ellen, minden kísérlet ellen, amely általában elpusztítani és összeegyeztetni próbálja a nép öntudatosságát a nemzetközi politika formáival. Ez a nemzeti szellem forradalma, Bismarck feltámadása.

És pontosan e feltámadó nacionalizmus az, amely újra hirdeti és megvilágítja a személyiség erejét, ami társadalmi távolságok rendszerének létrehozója és amire ma minden európai ország törekszik. Ez a feltámadó nacionalizmus jelenti a döntő találkozást Európa és Oroszország között, a nyugati szellem és a keleti szláv szellem között. A viták, melyeket sok éven át folytattak az orosz újságírásban, és amelyek szlávbarátokra és nyugatbarátokra osztották az értelmiséget, ilyen módon végső megoldást nyernek, függetlenül attól, hogy ez milyen rettentő. Európa még soha nem találkozott ilyen közelről a szláv elemmel. Európa, mondhatjuk, mindig kerülte ezt a találkozást, amit, apropó, az orosz szellem sem keresett soha őszintén, tudván, hogy sajátságos szerkezete van és a nyugati kulturális típus formáinak ellentéte. De ma e találkozás megy végbe az emberiség közös politikai fejlődése nevében. Ez a találkozás a világtörténelem és a világsors politikájának végkifejlete. Oroszország győz-e, vagy elpusztul a német-római nacionalizmus inváziója alatt – ez a közeli jövő kérdése. E kérdés megoldása fejti meg végül a szlávság messiási utópiáját is.

V.

Viszont a nacionalizmus győzelmére nagyok a kilátások. A nacionalizmus győzelmére, amelynek célja az európai értékek megmentése az anarchiától, és ezzel együtt azon elvek létrehozása, melyek meghatároznák egy új és rassztudattal bíró ember kultúráját – ehhez nemcsak az egész világ szocializmusának és különösen a hamis hazaszeretetnek a legközelebbi kudarca járul hozzá, amely képtelen megbirkózni a világ történeti fejlődésével és a tömegek pszichológiájával. A nacionalizmus e győzelméhez hozzájárul egy másik tény: *az európai demokrácia hanyatlása*. Ma ez a forma élettelenné vált, és ezért szükségtelen. Bármi legyen az állami kormányzás módszere és rendszere, mindig megszületik, adott történeti időben fejlődik és teljesen a kor egészének szellemi állapotától függ. Így történt a demokratizmussal, és pontosan a mai politikai és kulturális élet új körülményei között kell keresni a demokratikus rendszer napnyugtájának okait, melynek következményei a személy

„A mai Európa projektekkel és szerződésekkel szórakozik. Konferenciák Genfben, konferenciák Bázelban, konferenciák Hágában. Nem gyakorlati megoldások, olyan pillanatban, amikor a népek nem gyors, hanem azonnali segítséget várnak.”

gátlástalan önterülésében és értékkülönbségei megsemmisítésében fejeződnek ki. Tény, hogy a demokráciát még soha nem hajtották végre teljes mértékben. Európában nem formális demokratikus kormányok kormányoztak, hanem különálló személyiségek, Szovjet-Oroszország autokratikus rendszerétől kezdve a fasizmus korporális abszolút államáig. A demokratizmus nemcsak technikai, hanem pszichológiai okok miatt lehetetlen, különösen az új európai országokban, ahol nap mint nap növekszik a tömeg ereje, amelyet ma semmilyen demokratikus módszer nem képes kormányozni és uralni, és amelynek tekintetében romantikus pátoszt fogad el a nemzet lelkének megőrzésére irányuló törekvés. Európa legújabb politikai története nyilvánvaló módon kifejezetten a demokrácia ellenében alakult, ami mindig csak egy forma maradt, és aminek metafizikai valósága csak Rousseau idillikus világképében létezett. A népeket személyiségek uralják és fogják uralni.

A demokrácia soha nem volt elég erős ahhoz, hogy megbirkózzon a tömeg ösztöneivel és a zsarnoksággal, s megerősítse az állam egységesítő szellemét.

A nacionalizmus győzelme, ami az ész győzelmét jelenti a többség felett, az erőét a bizonytalan módszerek felett, az államét a szakmai konfliktusok felett, és a népi egységét a diktátori kockázatok felett – kétségtelenül ez a győzelem lesz az az erő, ami újra visszahozza Európát Goethe és a romantika elgondolásaihoz. Valóban, semmilyen más kor nem fogható a mai nemzeti ébredéshez. A romantikus század nem epizódja volt az európai lélek történelmének, hanem ellenkezőleg, valódi megvalósítása, igaz önismerete a középkor hanyatlása után. Először talán a szimbolizmus és az ihlet e korában ébredt fel az elsőleges ember szíve. Európának, amely már sok hamis prédikáció értelmetlenségét és barbárságát tapasztalta, sikerült megpihennie a romantikusok misztikus világnézeteiben. Ők voltak az elsők, akik ellenálltak a civilizáció embertelenségének, és érezték, hogy az emberiség idealitását nem a formában kell keresni, hanem az életben, nem a tömeghipnózisban, hanem az öntudatosságban. És ebben az irányban – ismét szerves egységbe hozni a létezést és végre jogot biztosítani az irracionalizmus számára is – a romantikának sikerült létrehoznia szinte az egyetlen államelméletet, amely korunkban számít, és egyáltalán indokolni képes az állam szükségét. Ez az államra mint *nemzeti organizmusra* vonatkozó koncepció – a makro-anthroposz. A romantikusok számára e koncepció minden ősi elem egységében kifejezésre jut, mely a nép lényegét alkotja, s létrehozza és beteljesíti a történelmét. Ebben az értelemben az állam nem véletlen szervezet, nem formális polgári közösség, amely csak egy önálló személyiség érdekeit szolgálja. Az állam feltétlen öncél és az egyetlen lehetőség a kreatív és szabad életre. Az állam testesíti meg a nemzet erkölcsi erőit, a legfőbb valóságát, így hát nem csoda, hogy a romantika egyik legnagyobb filozófusa az abszolút vagy isteni szellemmel azonosítja az államot.

Természetesen, mi soha nem tudjuk megismételni e korszak igazi stílusát. Az azonban nem tagadható, hogy a romantikus nacionalizmus, bármilyen metafizikusnak látszik is az államkoncepciója, ma újra megjelenik, és sokkal elemibb formában. Korunk nagysága éppen a romantikus lélek ébredésében áll, csupán azzal a különbséggel, hogy akkor túl gyenge volt, túl puha ahhoz, hogy ellenálljon a barbár materializmus támadásának. Ma ez a szellem újra megjelent Európában, sokkal erősebb és erősebb, mint korábban, mert célja a világ megváltása és a teremtés alátámasztása.

Azért nem furcsa azt állítani, hogy Európa megújítása, vagy inkább újjászületése erős, országonként eltérő, élénk országok létrehozásával kezdődik, mert lehetővé teszik a személyiség kiteljesítését, létrehozzák a társadalmi hierarchiát, ami nélkül soha nem lehet különbséget tenni az értékkoncepciók között és előmozdítani a hatalomért való harcot, a haladásért vívott harcot. Az államnak újra vezetnie kell a népek valódi fejlődését és megértetnie, hogy az állam nem kívülről összetákolt berendezés és nem az erőszak kezdete, hanem a népi erők képlete, a szabadság és az objektív szellem egyetlen királysága, hogy Hardenberg szavait igazolhassa: embernek lenni nem más, mint egy állam tagjának lenni.

És amennyiben ezek az országok, melyek ma – sértetten vagy indokoltan – még kísérleti célokkal élnek, s kiveszik a kantárt a vad és kapzsi áradat kezéből, amely Kelet felől jön, miközben a kongresszusok várai és a Népszövetség összeomlással fenyegetnek, s minden nemzetközi munkaerőhivatal és igazságszolgáltatás palotájának összeomlásával – ha ezek az országok nem ébrednek fel, ha nem térnek vissza magukhoz és

a népi szellem mítoszához, s nem alkotnak önmaguktól erős szervezeteket, amelyek magukkal és maguktól lélegeznek – ezek az országok már holnap baljós romokká változhatnak, cirkuszi tragédia történetének nyomaivá lehetnek.

A hősies ember[2]

Amikor a történelem menete megváltozik, mindig összeütközések korszaka következik. Tulajdonképpen minden új történelem ezzel a korszakkal kezdődik. Ez az, ami történelmi modernitásunk számára különleges, pontosan e legfontosabb tapasztalataiban egyöntetű korszak az, ami ugyanúgy megrázta Európát Nagy Sándor hódításai idején, vagy a népvándorlás korában, vagy a keresztes háborúk időszakában, vagy a napóleoni háborúk idején. Az ilyen korszakokat tömegrendezvények és határtalan nihilizmus jellemzik. Függetlenül attól, menynyire végleges a régi formák hanyatlása, ez nem érinti a történelmi szellem menetét. E szellem előtt mindig új kilátások állnak, melyek a mozgását meghatározzák. Ő mindig a jövőt nézi. Az árnyék, amely rávetül, a történelmi tett hiánya, az, ha a történelem nem mutat alkotó megvalósulást és derítést. A történelmi élet menetének semmi más nem olyan fontos, mint az állandó rohanás a jövőbe. Ki kell mondani, hogy a történelem tulajdonképpen mindig bevezetés egy új korszakba, hogy a történelemnek nincs jelene, általában vett korszerűsége. Ennek az igazságnak különleges jelentése van számunkra, akik bensőleg az utolsó lélegzetünkig függünk a történelmi démonizmustól, a vigasztalhatatlan akarattól újabb és újabb életformákra. A nyugati tudat múltjában aligha mutatható ki más korszak, amely ennyire mélyen megrészegült a történelmi lelkesedéstől. Talán ez a lelkesedés késztet bennünket barikádok építésére, isteneink megölésére, az élet utolsó hajtásainak begyűjtésére egy idióta, gépesített és teozófikus, őrült civilizáció királyságában, a kapitalista és munkanélküli nagyvárosban. Ma mindannyiunk lelkében valami új, példátlan, iszonyú vihar tombol. Ezért semmi más nem annyira velejárója korunknak, mint a szomjúság a hősiességre.

Semmi esetre sem értek egyet a szélsőséges történelmi pesszimizmussal, amit néhány modern kulturális metafizikus kifejezésre juttat. Szerintem ezt a pesszimizmust olyan értelem találta ki, amely már minden lehetőséget megélt, és kevéssé képes megbirkózni a valódi és állandóan heves történelmi élet dialektikájával. A történelem egy változatlan vihar, amelynek szárnyain szövik a népek és az emberiség új egyenruháját. Az eseményeket történelmi szempontból figyelembe venni nem azt jelenti, hogy a múlthoz csatlakozunk, hanem az újhoz, mert minden történelmi tett egy lépés az új felé. A valódi történelemfilozófia mindig a történelmi élet e beharangozott, azt mondanám, prófétikus érzéséből kezdődik. Apropó, ez az élet nem más, mint az isteni lényeg megnyilvánulása, mert a történelemben visszhangzó teremtő szellem nem csupán evilági és ideiglenes kezdet. A történelem egy hősies tett. Ennek a gondolatnak különleges jelentése van olyan korszakokban, mint a miénk, amikor új formák teremtése következik. Új for-

„A történelmi élet menetének semmi más nem olyan fontos, mint az állandó rohanás a jövőbe. (…) az utolsó lélegzetünkig függünk a történelmi démonizmustól, a vigasztalhatatlan akarattól újabb és újabb életformákra.”

[2] Eredeti megjelenés: *Златорог* (*Zlatorog*, Szófia) 1933. 6. sz. 264–269. o.

máké, amelyek nemcsak az egyes nemzetek organizmusával kapcsolatosak, hanem az egész emberiség sorsával is. A rendezett és csendes élet idejében e gondolatnak nincs semmilyen jelentése, például a késő gótikus kultúrában, mely elmerült a Menny fényében; örök kezdettel közölt minden dolgot; biztonságban érezte magát a földön, nem ismert semmilyen ellentmondást, amely sértené a világ predesztinált egységét és együtthangzását. A jelen gondolatnak nem lett volna jelentése olyan korszakokban sem, mint a romantika, amikor a távolság és a névtelenség iránti vágy világított meg mindent, és amikor az ember úgy érezte, túl puha ahhoz, hogy hősies tettre hívják. Mint a gótikus és az ősi ember, a romantika embere nem volt történelmi ember a szó mély értelmében, mert egész lelki struktúráját, egész világnézeti egységét az abszolútum világ feletti összhangjának fogalma és szimbolikus képe határozta meg.

Nem tartozik ide, hogy kifejtsük, mikor jelent meg az ember új hozzáállása a világhoz, amely elszakította őt a klasszikus, vallási és lírai béke idilljétől, és harcba vetette számtalan vitával, amelynek mindig is áldozata volt. A nyugati élet történelmében *a hősies ember* nem egyszer jelent meg apostoli kibontakozásban és fanatizmusával, gesztusa fenséges szépségével. De még soha nem volt olyan erős, és annyira szükségszerű, mint ma. Azt lehetne mondani, hogy minden, ami a kortárs tudatot különböző kulturális, társadalmi és politikai téren inspirálja, a hősies ember tette. Tulajdonképpen ő az új és jövőbeli ember, az elhívott, hogy más távlatokba vezesse a népeket. Bármi legyen is a jelentése mindazoknak a társadalmi, kulturális és vallási mozgalmaknak, amelyek megrengetik a mai keleti és nyugati világ alapjait, a szociális reformok és forradalmak, az új állami rendszerek és üzleti programok, a művészet és a sport csodája, a terek meghódítása, a megkerült óceánok, az emelkedés a csillagokhoz – ez mind a hősies ember szüleménye. Őt a közelmúltig nem ismerte a világtörténelem, különösen a múlt század történelme nem, amely becsapta magát materialista képletekkel és politikai szofizmákkal, míg le nem igázta és rabszolgává nem változtatta az embert. A korábbi embernek nemcsak a lelke, hanem a teste is hanyatlásnak indult. Csupán a múlt század általános jellege tette kellően világossá, hogy egyetemes modern válság született, pontosan a materialista képtelenségekben (a lélek az agyműködés, a mozgás pedig a gőzgép hatása!) és egy pozitivista-atomisztikus tudomány gazdagodásában. Ez a tudomány annyira képes, hogy különböző neveket szállítson: monisztikus pszichológia, energetizmus, darwinizmus, pszichofizika, avuliztika és animakuliztika (melyek szerint a lélek egy női tojástól vagy az apa hímmagjából született). Természetesen a nyugati ember hanyatlása és uniformizálása nem véletlen, mert gyökerei vannak az egész európai életrendszerben, ami elkerülhetetlenül úgy alakult, hogy összeomoljon. E hanyatlás nemcsak a spekulatív és természettudományos elgondolások területén érzékelhető, hanem az ember gyakorlati tevékenységeiben is, különösen a társadalmi és politikai kapcsolatokban. Ezek olyannyira a lélek barbarizálásának folyamatát folytatták, hogy ma tömegöntudatról, tömegetikáról és női emancipációról beszélhetünk, amely utóbbi semmi mást nem jelent, csak az erotikus érzés

„Semmi esetre sem értek egyet a szélsőséges történelmi pesszimizmussal, amit néhány modern kulturális metafizikus kifejezésre juttat. Szerintem ezt a pesszimizmust olyan értelem találta ki, amely már minden lehetőséget megélt, és kevéssé képes megbirkózni a valódi és állandóan heves történelmi élet dialektikájával."

rettenetes hanyatlását, egy oresztészi vagy anyagyilkos civilizációt. Valaha ennek köszönhetően bukott el Róma, és ma ennek köszönhetően akar a nő intellektualizált androgün lenni. Ez a hanyatlás, mindennemű hősies tett hiánya, fordította át az erotikát szexualitásba, az érzést a számítás képességébe, az államot jogi és rendőri szervezetbe, a tőkét az aranyeszközbe. Ez bízta a társadalmak és népek vezetését banditák vagy nemzetközi bohócok és békeretorikusok kezére.

✣

A hősies ember a szakadékból ered. Ez áldásának a kezdete. Nem kapcsolódik semmilyen hagyományhoz, normához és arca ezért mindig napkelet felé néz, a folyamatosan megújuló élet szövete felé. Ha lényege meghatározását nézzük, meg kell mondani, hogy ellenez minden demokráciát és megbékélést; utálja a kompromisszumot és az egyenlőséget. Semmi köze a jámborsághoz és az alázatossághoz, és szeretné, hogy inkább egy vad horda vezetője legyen, mint egy degenerált nép királya. Nem fél tátongó gödrök peremén tovább haladni, nem fél láthatatlan mélységek körül táncolni. Ő a veszélyes ember. Ebben az értelemben a hősies ember az új történelmi mozgás kezdete; a világi hősies tett és a világ új megváltása. Ezzel a lelkes és derűsen elkeseredett nihilistával kezdődik az új élet. Ellenáll a civilizáció kopasz fejeinek és a lélekben és testben szegények fáradtságának. Újraindítja az életet, visszanyeri szabadságát, megnyitja az öröm patakjait, ritmikus mozgásokkal edzi a testet, egészséget ad neki; összehozza a kultúrát a földdel, a tűzzel.

Kétségtelen, hogy e hősies ember megjelenése és megerősítése nem kitalált és nem véletlen. Gyökerei a világ dialektikus mozgásában rejlenek, nem fejez ki mást, mint az abszolútum általános politikáját, amelyben hiszek, és amelyet semmi nem képes módosítani, mert az egyetlen, amely módosítani tud valamit. Ha az emberiség eddig a kereszténység egyetemes politikájának uralma alatt találta magát, ma egy új és tragikus politikai területre lépett, amelynek megvalósulása a hősies ember ügyében és személyiségében rejlik. Az első az álmok politikája, a második pedig a tényleges és egészséges ember politikája; az első a kiüresedett remények politikája, a második a bátorság és az életben való hit politikája. Mégis, ez az új politika meghódítja a nemzeteket.

És ha azt kérdezzük, kapcsoljuk-e ezeket a kozmikus kérdéseket nemzeti feladatainkhoz, igyekeznünk kell, hogy a lehető leghamarabb elszakadjunk a jelenlegi személytelen és program nélküli léttől; hogy végül eltávolodjunk a rabszolgaságtól és hősies tettekre vágyjunk. Alig van bármely más nemzet, mint a miénk, amelynek minden faji és egyéb feltétele megvan a hősies ember megerősítésére.

„A szülőföld egy sorsban tapasztalt tér. *Ez a legfőbb és legmélyebb meghatározása. A végzet eleme nélkül semmilyen tér nem tapasztalható szülőföldként.*”

Külföldi minták szerint kiművelve, a legfelületesebb és örökölt demokrácia által összekuszálva, már szabad létünk elején vakok maradtunk a személyiség kérdése és függetlensége iránt. E probléma minden kulturális kreativitás alapja, amely szeretné, hogy nemzeti irányvonala legyen. Elsősorban a bolgár személyiséget, a személyiség bolgár stílusát megteremteni – ez az egyik legnagyobb kulturális feladatunk. Végrehajtása megalapozott életfeltételeket teremt, ami nem csak ösztönös mozgás. A személyiség kérdése utat nyit a hősies bolgár előtt. Ez ma a legkomolyabb igény, ez az, amit sok más probléma fölé kell helyezni. Mert hősies akarat nélkül egy nép soha nem lesz képes arra, hogy nemzet legyen,

és úgy éljen, mint az emberiség produktuma és szükséges eleme.

Nálunk kétségtelenül Pencso Szlavejkov volt az első, aki felvetette a személyiség kérdését, de soha nem kapott szélesebb körű és elegendő világnézeti jelentőséget. Ő volt a személyiség első bolgár metafizikusa. Szlavejkov pontosan ebben az értelemben csodálta a személyiséget, és itt a bolgár jövő új idealitásaként definiálta. Ő az első nagy lelki volumenű és prófétai betekintéssel rendelkező ember, a modern alapokra épített személyiség első hangja, aki a bolgár szellem megváltó epikáját nézi. Munkássága nem annyira költészet, mint a büszke és heroikusan önálló megoldást hozó ember filozófiája. Munkássága az első villám az egünkön, egy szatír első kitörő hívása, hálaadással és allelujázással robbanva az életbe. Ez az, ami örökre első helyen tartja őt legújabb irodalmunk történetében, a rabszolga pesszimizmusától, a demokrata kicsinyes erkölcsétől és személytelenségétől való szabadulása.

Ebben a tekintetben azt mondhatjuk, hogy Szlavejkov kulturális öntudatunk kezdete és vége. Mit jelent durva és primitív, értelmetlen életünk szembetűnő kritikája, a szépség és az elsőleges gyermeki-nyílt és bacchusi szellem himnikus dicsérete? – igen világossá válik ez ma, amikor életünk minden területen a sorstalan, mindennapos, lapos, tömegesen kiegyenlített, erkölcsilegi féleszű és a közönségességig elmenően kegyetlen bürokratával jár együtt, akit Szlavejkov egész rosszindulatával együtt gyűlölt. S ha fel kell készülni az új és értelmes életre, vissza kell menni e fausti gondolkodású költő elgondolásaihoz, és meg kell érteni, hogy egyedül a létezés végzetes pátosza ad hősi ragyogást a személyiségnek. A sorsdöntő mindig valami isteni. Ez a nagyság jele. Semmi más nem emel fel bennünket, mint a hősies tett lendülete, amely mindig a sors jegyében áll. Alig van szánalmasabb és csenevészebb, mint a lelketlen remete, aki soha nem mert az oroszlán szemébe nézni vagy legalább egyszer rózsát dobni egy szakadékba. Szükségünk van egy végzetes vagy hősies ember etikájára, de veszélyesnek is tűnhet első pillantásra. Ezzel az etikával végre megszabadítjuk magunkat az örökölt csoportos mozgástól, és fokozatosan a hősi tett filozófiájához közeledünk, ami egyedül képes megszabadítani a millenniumi rabszolgaságtól és inspirál egy új és szép életre.

A szülőföld filozófiája[3]

Szülőföld – mindennek édesanyja; minden elnyomott lélek menedéke; a történelmi élet, remény és hősiesség hintaja. Sok örökölt szentimentalizmus van e szóban. Prédikált iskolai, könnyfakasztó-romantikus és tanulságos értelemben. Nem volt mélyen értelmezhető sem a filozófiában, sem a társadalomtudományokban, sem az etnográfiai és folklór kutatásokban. Keverték a szülőhazával, vagy úgy értették, mint földrajzi tényt, mint külső etnikai formák összességét, vagy mint az államot magát. A szülőföld fogalma különösen a múlt században a politikai és gazdasági gondolkodás elemeivel járt együtt, úgy határozták meg, mint egy törzs biológiai egységét, és végül mint a földet, ahol egy nép él, a belső erők figyelembe vétele nélkül, amelyek az adott nemzetet összekapcsolják a földjével, annak érdekében, hogy az legyen az otthona. Ez az elképzelés már csak Tachet, Barrès, Hildebert, Böhm és Adolf Grabowsky kutatásai révén is nyilvánvaló lesz – ilyen fogalmakkal kapcsolatosan: nép, nemzet, kollek-

[3] Eredeti megjelenés: *Златорог* (*Zlatorog*, Szófia) 1934. 6. sz. 263–266. o.

tivitás, szubsztancialitás, népi szellem és jellem, történelmi jog és néptörténeti típusok.

✣

A szülőföld elsősorban egy tragikus érzés. Nem valamely földrajzi korlátozás. Nem csak etnikai és néprajzi jellemzők határozzák meg. *A szülőföld egy sorsban tapasztalt tér.* Ez a legfőbb és legmélyebb meghatározása. A végzet eleme nélkül semmilyen tér nem tapasztalható szülőföldként. A rendezetlen és sorstalan tér puszta és elhagyott. Csupán absztrakció. Szülőföldje van – ez azt jelenti, hogy érzi a teret, amelyben a születéssel és a néppel kapcsolatos dolgok sorsként élnek. E tér valójában nem valóság. Ez tapasztalat, misztikus és érthetetlen. A nép csak végzetszerűen érzett térben találja meg otthonát. E tér az ősök és elődök vérével átitatott; benne múltak el a születés évszázadai; fölötte csillogott az istenek haragja; kozmikusan összefűződött a természettel; mint a világegyetem terének részecskéje autonóm és autokratikus, saját maga konstellációja a saját sorsával és a saját belső életével, saját történetével és hősiességével. E szülőtér érinthetetlen és szent. Ebben rejlik a nép lelke, ott születik, virágzik és érik. Ez a láthatatlan, irracionálisan létező tér megjelenhet a szemünk előtt mint meredek sziklás ország; katedrálisokat láthatunk benne, vagy tengeri viharokat hallhatunk; szemünk elveszhet a szélességeiben vagy felkúszhat a meredező sziklákon. Ám amit látunk, nem a szülőföld, hanem a köntöse. A szülőföld láthatatlan. Anyagtalan és ezért örök. A tájkép csak külső, érzékien színezett és tényleges megjelenése a szülőföldnek. Mindez csak szimbólum. És átmeneti, mint minden szimbólum.

A szülőföld az időben él, de időben élő időnkívüli. Csupán az abszolút szeretet és tántoríthatatlanság numinózus tudata. Szeretet és tántoríthatatlanság arra vonatkozóan, amiből minden kezdődik, és amibe minden visszatér. Valamennyi földi lélek, minden állandó kurválkodás, a bűn éhsége, a láng minden gyermekének sátánizmusa a szülőföldben találja meg saját végét és utolsó menedékét.

✣

Ez az elgondolás ősi. A legrégebbi bölcsek azt tanították, hogy egy napon minden dolog visszatér oda, ahonnan jött, ahol született. Valamennyi elindulás visszatéréssel végződik. Előbb vagy utóbb bármilyen indulás fájdalom lesz az otthagyott távoli föld miatt. Mivel e föld közeli, mindig mint valami távoli jelenik meg. A szív vágyakozik rá. Nincs elindulás a visszatérés vágya nélkül. Ez a vágy mélyen kifejeződik Platón metafizikájában, aki szerint földi erőfeszítése után minden lélek visszatér saját primordiális és örök méhébe – a halhatatlan szépség királyságába, ahol a jelenségek igazi archetípusai vannak. E vágyat az ősszülőföldre Erósznak nevezhetjük, az elhagyott boldogság emléke is lehet, amelynek fényében a lélek istenien és csodálatosan él tovább. Ez az ősszülőföld távoli, a lélek pedig szomorú ingyenélő; elveszíti azt az anyagi és ideiglenes létezés pillanatnyiságában, izzik az igazság ragyogásától, de csupán a ragyogásától. Mindig primordiális és örök méhét célozva a lélek elkezd énekelni, amikor megérzi, hogy eljött földi életének vége. Ezért Platón egyik párbeszédében Szókratész, akinek tanítványai gyűrűjében naplementekor ki kellett innia a méregpoharat, haldokló hattyúval azonosítja magát; a hattyú örömmel énekel a halála előtt, hogy végre vissza-

„(…) amit látunk, nem a szülőföld, hanem a köntöse. A szülőföld láthatatlan. Anyagtalan és ezért örök. A tájkép csak külső, érzékien színezett és tényleges megjelenése a szülőföldnek. Mindez csak szimbólum. És átmeneti, mint minden szimbólum.”

tér oda – a szépség völgyébe –, ahol korábban élt, mielőtt az élet sötét és változó földjére ment. Később e metafizikai elképzelés vallásos jelleget kapott a keresztény lélek halhatatlanságának tanításában. A lélek, mint platóni téma, mindig visszatér Isten ölelésébe, mert nem földi, hanem égi lényeg. E gondolat ismétlődik Schelling teozófiai eszmefuttatásában, ahol a keleti allegóriákról a bukott Ádám vigasztalan vándorlására (az „ősbűn"), az „Örök Zsidóra" tér rá, a *dues implicisimus*ra, aki végül találkozik és összeolvad a *dues explicitus*szal, hogy ne pusztán egy világi üvöltés legyen, hanem megtalálja a békét. A nyugati ember egész tragédiája rejtőzik e szülőföld iránti vágyban, Odüsszeusztól Napóleonig, e démoni romantikusig, aki Szent Ilona szigetén vigasztalhatatlanul gyászolja szülőhazáját, Korzikát. Csak a racionalizmus és a szocializmus délibábjainak korszakaiban volt elfojtott e vágy a politikai doktrinalizmus által. Így a tizennyolcadik század második felében a geográfusok és a filozófusok csodálkoztak azon, hogy az Európába oltott négerek megállíthatatlanul bánkódtak szülőföldjük miatt; ez századunk előestéjén is látható, amikor az elsőrendű, szülőtájhoz kapcsolódó ember helyébe a nemzetközi csavargó vagy kozmopolita utópista lépett.

✣

Apropó, az emberinvázióval mindig a szülőföld érzésének hanyatlása következik a civilizációban. A civilizáció univerzalista és racionális; nem származik meghatározott földtől, nem hordozza annak valamely leheletét és érzésének ritmusát. A civilizációnak nincs szülőföldje; ezért vértelen és törzs nélküli. Csupán a kultúrának, amely törzsi végzetből ered, van szülőföldje. E kultúra vér által szentelt. A kultúra építésével s civilizációvá és világpolgárrá alakításával a szülőföld nem tapasztalt és látott dolog többé. Ekkor megjelenik a világegyetem költője; a nihilista spiritiszta pátosza, az egészséges szellem őrülete, özönlik az „összember" és „összország" hisztériája és elfoglalja az ember tudatosságát. Immár a kapitalista és liberális „világgazdaság" karrierje virágzik. A nemzetközi humanizmus lett az idő uralkodó etikája. A paraszt nem számít többé. A városi értelmiség gyűlölni kezdi a vidéki embert; az egyszerűség utat enged a mechanizmusnak, az ipar eltávolítja a munkát. A vidéki ösztön spontaneitásában valamiféle gonoszt és vulgárist keresnek. A városi értelmiség nem fél a vér keveredésétől; demokratikus és elveszít minden törzsi szenvedélyt s elsőszülött arisztokratizmust. A világ lett a szülőföldje – Isten egész világa, amelynek nincsenek semmilyen nemzeti sajátosságai. Éppen ezért a modern késő polgárságnak nincs szülőföld érzése. Ugyanez érvényes a mai amerikanizmusra, amely csak atomokkal és számokkal él, ugyanez érvényes mindazokra, akik nem tudnak meghalni a szülőföldért és akiknek nincs faji hatalma. A svájci paraszt pedig, amikor misszionáriusként San Franciscóba megy, néhány hónappal később magányosan hal meg a szülőföld iránt érzett szomorúság

„(…) az emberinvázióval mindig a szülőföld érzésének hanyatlása következik a civilizációban. A civilizáció univerzalista és racionális; nem származik meghatározott földtől, nem hordozza annak valamely leheletét és érzésének ritmusát. A civilizációnak nincs szülőföldje; ezért vértelen és törzs nélküli. Csupán a kultúrának, amely törzsi végzetből ered, van szülőföldje. E kultúra vér által szentelt. A kultúra építésével s civilizációvá és világpolgárrá alakításával a szülőföld nem tapasztalt és látott dolog többé."

miatt. Ugyanez érvényes az északi nemzetekre, amelyek lelke még nem internacionalizált.

Az internacionalizmus egy modern nomádizmus a mai szellemi és politikai életben. De a nomádizmus soha nem teremtett semmit. Idegen munkában és idegen bánatban él. A haldokló, e pszichózistól szédült Európában csak a madarak és az állatok tudják, mi a szülőföld.

✣

A szülőföld nem takarhat pusztán szentimentális hozzáállást. A szülőföld feltétlen ragaszkodást igényel, amit nem ronthat meg semmi a világon. Így az abszolút odaadás szimbóluma, amelyért semmilyen áldozat nem túl nagy. A szülőföld mindennél fontosabb. Ez az anya szüli a történelmet, ad életet a kultúrának, határozza meg az egyén személyes és társadalmi létének értelmét. A szülőföld nélkül a világ – megalapozatlan; az ember – szerves lábnélküli; az élet – patak, ami átokban és rosszindulatban ömlik. Pontosan ebben áll a személyes, és azt mondanám, metafizikai sors, amit a szülőföld érzése meghatároz.

Ha e sors politikai jellegű, a szülőföld már szülőország lesz. A szülőföld mitológiai lényeg, a szülőország – politikai lényeg. A szülőföld költemény, a szülőország – eposz. A szülőföld nőies kezdet; a lét ősanyai Szentlelke. A szülőország férfias és harcias kezdet. A szülőföld a vágyakozás filozófiájában gyökerezik, a szülőország a hősies tett filozófiájában. A szülőföldért énekelünk, a szülőországért harcolunk. A szülőföld szövetség, az utolsó megváltó kebel.

Ford. Svetlana Tsonkova

✣

„A szülőföld nem takarhat
pusztán szentimentális hozzáállást.
A szülőföld feltétlen ragaszkodást igényel,
amit nem ronthat meg semmi a világon.
Így az abszolút odaadás szimbóluma,
amelyért semmilyen áldozat nem túl nagy.
A szülőföld mindennél fontosabb.
Ez az anya szüli a történelmet,
ad életet a kultúrának,
határozza meg az egyén
személyes és társadalmi
létének értelmét.”